

школи, а саме: забезпечити молодшим підліткам високий рівень знань, умінь, ціннісних ставлень, позитивну мотивацію до навчання і головне – сформувати готовність і досвід використання набутих предметних і міжпредметних компетентностей у власній практичній діяльності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці методик формування предметних та міжпредметних компетентностей учнів 5–7-х класів та старшокласників засобами образотворчого мистецтва та інших видів мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Абульханова-Славская К. А. – Москва : Мысль, 1991. – 158 с.
2. Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа). – Москва : Политиздат, 1974. – 328 с.
3. Каган М. С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – Москва : Политиздат, 1988. – 318 с.
4. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. / Л. М. Масол. – Харків : ТОВ «Друкарня Мадрид», 2015. – 178 с. : іл.

REFERENCES:

1. Abulkhanova-Slavskaja, K. A. (1991). *Strategiia zhizni* [Strategy of life]. Moscow: Mysl.
2. Kagan, M. S. (1974). *Chelovecheskaia deiatel'nost' (Opyt sistemnogo analiza)* [Human activity (Experience in system analysis)]. Moscow: Politizdat.
3. Kagan, M. S. (1988). *Mir obshcheniia: problema mezhsobektnykh otnoshenii* [World of communication: Problem of intersubjective relations]. Moscow: Politizdat.
4. Masol, L. M. (2015). *Khudozhno-pedahohichni tekhnologii v osnovnii shkoli: yednist navchannia i vykhovannia* [Artistic and educational technologies in elementary school: Unity of teaching and education]. Kharkiv: «Drukarnia Madryd».

Стаття надійшла до редакції 23.03.2017 р.

УДК 37:75:004.4

Батієвська Тетяна Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна.

E-mail: batievskayatv@gmail.com

ВИМОГИ ДО ПРОГРАМНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються теоретико-практичні аспекти проблеми систематизації вимог до програмно-педагогічних засобів, що використовуються у процесі навчання образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі. Представлено узагальнений комплекс і розкрито сутність психологічних, дидактичних, методичних, програмно-технічних, психолого-ергономічних та естетичних вимог до програмно-педагогічних засобів. З цих позицій автором проаналізовано вже розроблені ППЗ, які набули широкого вжитку в педагогічній практиці вчителів образотворчого мистецтва; зроблено висновки про їхню відповідність розглянутим вимогам, наявність дозваної навчальної інформації (малюнки, світлини, текстові блоки, анімація, аудіо- та відеофрагменти), висвітлення правил роботи з різними художніми матеріалами, можливість внесення змін на будь-якому етапі уроку, зручне середовище для створення уроків та презентацій тощо.

Ключові слова: інформаційні технології навчання, програмно-педагогічні засоби, система вимог, образотворче мистецтво.

С трімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій дав суттєвий поштовх процесу перебудови інформаційного середовища суспільства, а також відкрив нові можливості суспільного прогресу, що відобразилися перш за все у сфері сучасної освіти. Так, однією з головних її особливостей є доступність отримання освітніх послуг за допомогою інформаційних технологій, котрі створили якісно нові можливості для

передачі та сприймання знань, оцінки якості навчання і всебічного розвитку особистості учня.

Під **засобом інформаційної технології** розуміють навчальний інструмент, спеціально створений для використання в навчально-виховному процесі. Синонімами цього терміна можуть виступати: «комп'ютерно орієнтований засіб навчання», «електронний навчальний матеріал», «педагогічний програмний засіб», «програмно-педагогічний за-

сіб» тощо. Саме програмно-педагогічні засоби (ППЗ) подекуди стали тією технічною основою, на якій методично вбудовуються уроки, та знайшли широке застосування на всіх етапах навчально-виховного процесу, організовуючи та підтримуючи навчальний діалог користувача з технічним обладнанням, зокрема з комп'ютером.

Проблема використання ППЗ у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи залишається актуальною, привертаючи до себе дедалі більшу увагу спеціалістів, в основному – практичних педагогів. Ретельно у своїх роботах розглядали питання перспектив розвитку технічних засобів навчання В. Безпалько, А. Берг, Т. Габай, Б. Гершунський, О. Довгялло, А. Ершов, М. Жалдак, Ю. Машбиць, В. Монахов, В. Попов, Н. Тализіна, Л. Шило та ін., ними доведено, що використання ППЗ сприяє ефективності навчання завдяки оперативному зворотному зв'язку між учнем і вчителем, що дає змогу оптимально коригувати навчальний процес. Вагомого значення проблемі проектування ППЗ надають у своїх дослідженнях учені в галузі педагогіки та інформатики (В. Волинський, Р. Гуревич, І. Гуревич, Ю. Жук, І. Захарова, С. Овчаров, С. Сисоєва). Проблемою обґрунтування переваг та особливостей використання електронних засобів навчання, що забезпечують процес вивчення мистецтва в школі, опікувалися О. Гумінська, С. Катюха, Л. Кондратова, Н. Краснова, Н. Новикова та ін.

Однак актуальними дотепер залишаються питання визначення оптимальних форматів ППЗ, висування комплексу всебічно обґрунтованих вимог, які необхідно враховувати на етапах розробки та впровадження різних видів ППЗ у вивченні мистецьких дисциплін. Відтак, на основі узагальнення теоретичних розвідок авторів і аналізу існуючих ППЗ нами було проведено науково-пошукову роботу, що містила три позиції: визначення типів ППЗ, що можуть бути створені та використані в навчальному процесі мистецьких дисциплін (зокрема образотворчого мистецтва); визначення перспективних форматів створення ППЗ; встановлення системи вимог до ППЗ.

За **мету статті** було поставлено показати результати узагальнення єдиної системи вимог до ППЗ у процесі навчання образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі. У ході науково-пошукової роботи нами було проаналізовано найпоширеніші, рекомендовані МОН України ППЗ, що використовуються в навчанні мистецтва. Це зокрема: серії методичних мультимедійних посібників «Образотворче мистецтво» і «Мистецтво» та педагогічні кейси «Образотворче мистецтво» видавництва «Нова школа» (розробник ПП «Контур-плюс», м. Рівне); методичні комп'ютерні посібники «Образотворче мистецтво» видавництва «Основа»; електронна енциклопедія «Образотворче мистецтво» видавництва ТОВ «Візит».

Розглядаючи можливості щодо висування вимог до ППЗ, доцільно враховувати, що різні їх види виконують певні дидактичні завдання та функції в навчальному процесі. Тому вважаємо, що ППЗ має сенс *класифікувати за групами*, виокремивши серед них такі:

- демонстраційно-пояснювальні, дидактичне призначення яких полягає в наочному відображенні матеріалу, що вивчається;
- навчальні, функція яких – у забезпеченні засвоєння знань, формуванні вмінь і навичок практичної діяльності;
- довідкові, що надають користувачеві основну довідкову інформацію;
- інформаційно-пошукові, призначені для активізації вмінь і навичок пошуку, відбору, узагальнення та виведення потрібної інформації;
- тренувальні, спрямовані на закріплення вивченого раніше матеріалу;
- імітаційно-моделюючі, функціонально зорієнтовані на розвиток мислення, уміння аналізувати та прогнозувати, формування пізнавальної мотивації, досвіду ухвалення індивідуальних рішень;
- контролювальні, методичне призначення яких зводиться до забезпечення можливості контролю чи самоконтролю рівня оволодіння навчальним матеріалом;
- ППЗ для організації самостійної роботи учнів;
- комбіновані – із комплексною формою навчання.

Відзначається те, що згідно з представленою типологією більшість ППЗ викладання мистецтва є комбінованими. Так, серії методичних мультимедійних посібників «Образотворче мистецтво» та «Мистецтво» для 1–4 класів видавництва «Нова школа» орієнтовані на виконання демонстраційно-пояснювальної, навчальної та контролювальної функцій. А педагогічні кейси «Образотворче мистецтво» для 5 та 6 класів видавництва «Нова школа», окрім попередньо згаданих функцій, виконують ще й довідкову.

Одним із прикладів демонстраційно-пояснювальних ППЗ є методичні комп'ютерні посібники «Образотворче мистецтво» для 6 та 7 класів видавництва «Основа», що містять набір медіа-презентацій до системи уроків.

Окрім того, у більш локальному розумінні відповідно до інформаційно-навчальних функцій та особливостей побудови (архітектури) самого ППЗ, їх доцільно структурувати в такий *спосіб*: електронні навчальні посібники й підручники, що використовують гіпертекстові технології; електронна навчальна література, створена на базі спеціального комп'ютерного програмного забезпечення; мультимедійні посібники; довідкові системи (довідники, словники, енциклопедії); тренувальні програми для закріплення навчальних знань; контролювальні (тестувальні) програми. Наприклад, ППЗ видавництва «Основа» можна віднести до мультимедійних посібників; продукт, наданий ТОВ «Візит», – до довідкових систем, а проектовані ПП «Контур-плюс» електронні навчальні матеріали – до таких, котрі створено засобами спеціального комп'ютерного програмного забезпечення.

Ураховуючи такі представлення типології ППЗ, було проведено роботу з групування *загальних вимог* до всіх із означених видів у конкретну ієрархію.

Загалом, оригінальні бачення сутності загальних, дидактичних, психологічних, технічних вимог було сформульовано Р. Гуревичем, А. Дворецькою, Ю. Дорошенком, В. Каптелініним, В. Львовським і В. Рубцовим, О. Кузнецовим і Т. Сергєєвою, М. Купріяновим і О. Околеловим, В. Лапінським, І. Роберт

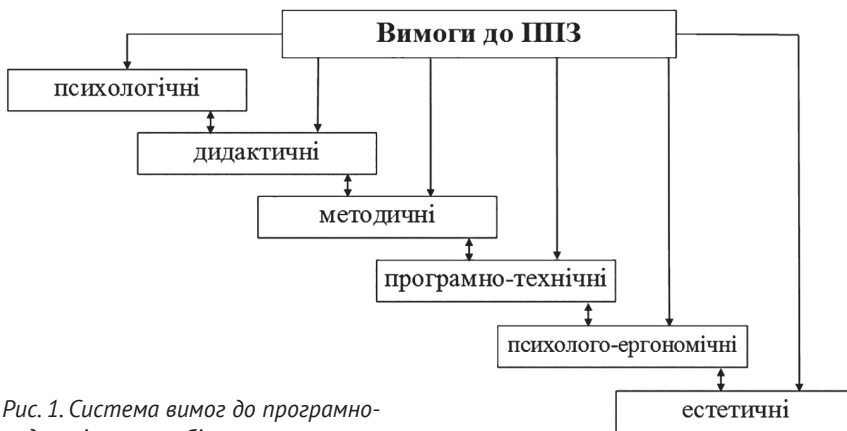

Рис. 1. Система вимог до програмно-педагогічних засобів

та ін. За результатами аналізу наукових джерел та у процесі практичного дослідження було констатовано, що спектр вимог до сучасних ППЗ є надзвичайно широким і різноманітним. Це уможливило узагальнення та систематизацію вимог до ППЗ, що використовуються у процесі навчання образотворчого мистецтва, за такими **групами**: психологічні, дидактичні, методичні, програмно-технічні, психолого-ергономічні та естетичні. Кожна із груп має взаємозумовлений зворотний зв'язок з іншими (рис. 1).

Розкриємо зміст вимог усіх груп запропонованої системи.

Як засвідчує педагогічна практика, ППЗ має відповідати таким психологічним вимогам: забезпечення відповідності змісту навчання основним принципам педагогічної психології; стимулювання мотивації навчальної діяльності; підтримка розвитку інтелектуального потенціалу (формування алгоритмічного, наочно-образного, рефлексивного, теоретичного стилів мислення, умінь приймати раціональні рішення) [3, с. 42]; забезпечення можливості програмування власних дій; уможливлення вибору типу дії, темпу її виконання тощо.

Спираючись на сучасні дослідження, можна сформулювати дидактичні вимоги до ППЗ. Серед них виділяємо як найважливіші такі:

1) **загальні дидактичні вимоги**: науковість і доступність змісту ППЗ, забезпечення проблемності навчання, наочності через комп'ютерне представ-

лення навчального матеріалу; систематичності й послідовності навчання на основі використання ППЗ, міцності засвоєння знань, сприяння індивідуалізації навчання;

2) **специфічні дидактичні вимоги**: забезпечення кожному учневі можливості навчання за оптимальною індивідуальною програмою, яка враховує його пізнавальні особливості, мотиви, схильності та інші особистісні якості; оптимізація змісту навчальної дисципліни, збагачення знань, передбачених державною програмою; дотримання оптимального співвідношення теоретичної і практичної підготовки; максимальна візуалізація подання навчальної інформації; забезпечення повноти й неперервності дидактичного циклу навчання (ППЗ мають надавати можливість реалізації всіх ланок дидактичного циклу в межах одного сеансу роботи з інформаційною системою); структурно-функціональний зв'язок представлення навчального матеріалу; інтенсифікація процесу навчання тощо.

Розстановка акцентів стосовно методичних вимог дала можливість з'ясувати, що вони зумовлюють: відповідність змістового наповнення ППЗ існуючим програмам конкретних дисциплін; урахування специфіки кожного навчального курсу та відповідної науки, її поняттєвого апарату, методів дослідження; звернення до вже набутих знань, умінь і навичок учнів у змісті навчального матеріалу та завдань тощо.

Окрім зазначеного, необхідно згадати ще й про **програмно-технічні**

вимоги, які передбачають: наявність чіткого й достовірного опису потрібних характеристик технічних засобів [1, с. 2]; конструктивну універсальність; простоту та зрозумілість інтерфейсу, зручність роботи користувача в ньому; якість екранного дизайну; простоту й розбірливість системи орієнтації та навігації в робочому середовищі програми, однозначність правил роботи з кожним меню; захищеність від виконання учнями несанкціонованих операцій; урегульованість процедури реагування на помилкові або некоректні дії користувачів тощо.

У світлі досліджуваної проблеми необхідно зазначити, що психолого-ергономічні характеристики висувають вимоги до режиму роботи з ППЗ, а також до його змісту та оформлення, з обов'язковим урахуванням індивідуальних особливостей учнів, а саме: до стилю інтерфейсу; способу представлення й оформлення інформації (розташування на екрані, чіткість, відповідна кольорова гама); до пропорційного співвідношення між текстовою та візуальною частинами представленого навчального матеріалу. Ця система вимог є визначальною для підвищення рівня мотивації навчання, позитивних стимулів у процесі взаємодії учнів з ІТ, зменшення психічного й фізіологічного навантаження.

Натомість, **естетичні** вимоги передбачають: упорядкованість усіх елементів ППЗ (текстових, графічних, звукових, анімаційних, аудіовізуальних), їхню виразність і цілісність; відповідність кольорового оформлення призначенню ППЗ; узгодженість між естетичним виглядом і функціональним призначенням ППЗ тощо.

Окрім усього викладеного, на наше переконання, слід погодитися з висновками вчених О. Околенова та М. Курянова [2, с. 124–125], які в процесі узагальнення досвіду розробки засобів інформаційних технологій навчання дійшли висновку, що високу педагогічну ефективність мають лише ті ППЗ, які: 1) забезпечують діалоговий режим у процесі розв'язання різноманітних пізнавальних завдань; 2) мають вбудовані довідники; 3) передбачають моделювання даних і пропонують ін-

дивідуальні завдання; 4) звільняють від більшості рутинних обчислень; 5) надають можливість шляхом машинного експерименту порівняти різні методи й підходи, виявити певні закономірності; 6) проводять оперативне та поточне тестування на основі спеціального банку питань і відповідей; 7) уможливають своєчасну зупинку та продовження роботи; 8) оцінюють якість роботи учня з урахуванням кількості запитань, помилок і повторних помилок; 9) зберігають результати навчальної роботи, необхідні для учнів і вчителів.

Зазначимо, що сучасні видавничі ППЗ проєктовано з дотриманням основних вимог. Зокрема, ППЗ «Образотворче мистецтво» та «Мистецтво» (1–4 класи) видавництва «Нова школа» максимально відповідають психологічним, дидактичним, методичним, естетичним та програмно-технічним вимогам, унаслідок чого в таких електронних матеріалах синтезовано вербальну, візуальну, звукову та рухову інформацію, оформлено цікавий стиль інтерфейсу, поєднано абстрактно-логічні та предметно-образні форми наочності, застосовано засоби підвищення мотивації навчання за рахунок єдності пізнання та розваги, емоційності та образності форми викладу навчального матеріалу, надано можливості вибору вчителю та учням темпу та послідовності діяльності, обсягу матеріалу, що вивчається, тощо.

Комп'ютерні посібники «Образотворче мистецтво» видавництва «Основа» в повній мірі відповідають психолого-ергономічним, дидактичним, методичним вимогам. У них містяться засоби для пояснення навчальної інформації (малюнки, світлини, текстові блоки, анімація, аудіо та відеофрагменти), правила роботи з різними матеріалами, можливість безпосереднього та швидкого редагування будь-якої частини уроку, зручне середовище для створення уроків та презентацій тощо.

Висновки. Проведена науково-пошукова робота та одержані результати дають підстави вважати, що важливою умовою ефективності залучення засобів інформаційних технологій до процесу вивчення образотворчого мистецтва є врахування того фактору, що

добір, а також проєктування ППЗ здійснюватиметься з дотриманням цілісної системи взаємообумовлених вимог. Вони всебічно характеризують електронний продукт з точки зору психологічних, дидактичних, методичних, програмно-технічних, а також психолого-ергономічних та естетичних позицій.

Перспективним для наступних дослідників вважаємо вивчення питання системи вимог до програмно-педагогічних засобів та інших видів інформаційних технологій, що можуть застосовуватися у процесі дистанційного навчання мистецьких дисциплін.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дорошенко Ю. Педагогічні програмні засоби. Організаційно-технологічні аспекти облаштування комп'ютерних систем навчального призначення / Юрій Дорошенко // Освіта. – 2003. – С. 2.
2. Куприянов М. Дидактический инструментарий новых образовательных технологий / М. Куприянов, О. Околелов // Высшее образование. – 2001. – № 1. – С. 124–126.
3. Овчаров С. М. Теоретичні основи розробки і використання навчальних програмних засобів : [монографія] / С. М. Овчаров. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – 79 с.

REFERENCES:

1. Doroshenko, Yu. (2003). *Pedahohichni prohramni zasoby. Orhanizatsiino-tekhnolohichni aspekty oblashtuvannia kompiuternykh system navchalnoho pryznachennia* [Educational software. Organizational and technological aspects of installation of computer systems for educational purposes]. *Osvita*, 2.
2. Kupriianov, M., & Okolelov, O. (2001). *Didakticheskii instrumentarii novykh obrazovatelnykh tehnologii* [Didactic toolkit of new educational technologies]. *Vyshee Obrazovanie*, 1, 124–126.
3. Ovcharov, S. M. (2005). *Teoretychni osnovy rozrobky i vykorystannia navchalnykh prohramnykh zasobiv* [Theoretical fundamentals of development and use of educational software]. *Poltava: Dyvosvit*.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2017 р.

У статті розкривається унікальність мистецтва вишивки, яке набуває дедалі більшої популярності і є вагомою частиною культури й побуту сучасних українців. Автором досліджується область традиційної вишивки з використанням групи прозора-рахункових технік, мережок, що застосовуються в оздобленні одягу, декоративних виробів і предметів побуту. Висвітлюються особливості навчання вишивки на базі Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка, де готують фахівців спеціальностей образотворчого мистецтва, декоративно-прикладного мистецтва і дизайну.

У формі майстер-класу надаються прийоми виготовлення простої мережки «ляхівка однорядова», яка може бути використана в роботі керівниками гуртків загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, педагогами спеціалізованих навчальних закладів художнього профілю, викладачами коледжів.

Ключові слова: вишивка, мережка, гуртки декоративно-прикладного мистецтва, Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка.

Мистецтво вишивки в культурі й традиціях українців передавалися від покоління до покоління. Початки вишиваної традиції сягають сивої давнини, тому вкрай важко встановити точний час появи перших виробів цього виду мистецтва, однак достовірно можна сказати про матеріали, які використовувалися для вишивання – шкіра, тканина, повсть, шовк. Найдавніші зразки вишивки, що збереглися у музеях Європи, сягають V ст. н.е. Пам'ятки українського вишивального ремесла збереглися лише за останні декілька століть.

Українська вишивка бере свій початок ще з часів трипільської, скіфської, сарматської культури, елементи яких ми зустрічаємо і в сучасному варіанті